

KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ VE EKONOMİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRK HALK DÂNSLARININ TURİZM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

STUDY OF TURKISH FOLK DANCES WITHIN THE FRAMEWORK OF CULTURAL INDUSTRIES AND ECONOMY IN THE CONTEXT OF TOURISM

Funda BOZKURT SAYGI*-Nebi ÖZDEMİR**

ÖZ: Kültürel üretimler, ekonomik katkı ve istihdam yaratma gücüyle önem kazanırken; küreselleşme ve ulaşım imkânlarının artması kültür turizmini canlandırmıştır. Devletler ise bu alanı hem gelir kaynağı hem tanıtım aracı olarak kullanmaktadır. Halk dansları ise bu süreçte öne çıkan bir kültürel öğe hâline gelmektedir. Bu bağlamda, kültürel öğelerin turizm sektörüne entegre edilme süreci hız kazanmış; özellikle sahne sanatları ve dans, bu entegrasyonun en görünür alanlarından biri olmuştur. Türkiye’de dansın tecimselleşme aşamaları ilk olarak kurum ve kuruluşlar ile başlamış, asıl gelirini ise turizm üzerinden elde etmiştir. Bu çalışmada üst çerçevede, Türk halk danslarının kültür endüstrileri ve ekonomisi bağlamı incelenerek örneklem olarak turizm faaliyetlerindeki konumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın temel amacı; halk danslarının turistik sunumlar aracılığıyla ne şekilde ticarileştirildiğini, bu sürecin kültürel sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini ve ortaya çıkan ekonomik faydaları analiz etmektir. İstanbul, Antalya ve Bodrum’da faaliyet gösteren seçilmiş dans topluluklarının performansları yerinde gözlemlenmiş, profesyonel dansçılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle veriler desteklenmiştir. Elde edilen nitel veriler doküman analizi tekniğiyle değerlendirilmiş, dansların turistik talepler doğrultusunda biçimsel ve içeriksel olarak dönüştürüldüğü, ancak bu dönüşümün hem kültürel devamlılık hem de ekonomik fayda açısından çelişkili sonuçlar doğurduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Dansları, Kültür Turizmi, Kültür Endüstrisi, Ticarileşme, İmaj Yaratımı

ABSTRACT: While cultural productions gain significance through their economic contribution and employment potential, globalization and improved transportation opportunities have revitalized cultural tourism. States increasingly utilize this field both as a source of revenue and as a means of cultural promotion. In this process, folk dances have emerged as prominent cultural elements. Accordingly, the integration of cultural expressions into the tourism sector has accelerated, with performing arts—especially dance—becoming one of the most visible components of this transformation. In Turkey, the commercialization of dance initially began through institutions and organizations, yet its primary income has been generated through tourism. This study aims to examine the position of Turkish folk dances within the framework of cultural industries and the cultural economy, using their role in tourism activities as a case focus. The main objective is to analyze how folk dances are commercialized through touristic presentations, the impact of this process on cultural sustainability, and the resulting economic

* Öğr. Gör.-İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü/İstanbul-fundabozkurt@itu.edu.tr (Orcid: 0000-0002-4698-264X)

** Prof. Dr.-Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü/Ankara-nozdemir@hacettepe.edu.tr (Orcid: 0000-0002-4881-5503)

benefits. Field observations were conducted on selected dance groups operating in Istanbul, Antalya, and Bodrum, and data were supported through semi-structured interviews with professional dancers. The qualitative data were analyzed using document analysis techniques. The findings revealed that the dances were reshaped both formally and contextually in line with tourist expectations. However, this transformation has led to contradictory outcomes in terms of both cultural continuity and economic gain.

Keywords: Folk Dances, Culture Tourism, Culture Industry, Commercialization, Image Creation

Giriş

Küreselleşmeyle ivme kazanan kitle iletişim araçlarının etkisi başka coğrafyalara ve kültürlere olan merakı arttırmıştır. Bu tüm dünyada son yıllarda artarak süregelen bir kültür turizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Kültür turizmi faaliyetlerine en büyük katkısı çeşitlenen ve kolaylaşan ulaşım faktörü sağlamıştır. Ayrıca kültürel turizmin mevsimlik olmaması özelliği, sürekli büyüme sağlayan yapısı ve gelir getirici fonksiyonu kültür endüstrisinin temel olgularından biri haline gelmesine sebep olmuştur.

Ülkemizde Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluk alanında bulunan turizm faaliyetleri kıyı turizmi, kış turizmi, sağlık turizmi, kültür turizmi gibi faaliyetlere dayanmaktadır. Sanatsal üretimlerin yanı sıra turizm destinasyonundaki somut ve somut olmayan kültürel ürünlerden oluşan kültür turizmi ziyaretçi çeken turizm faaliyetlerinin başında yer almaktadır. Kültür turizminin ziyaretçi çekme özelliğinin yanında bir propaganda aracı olarak kullanılması işlevi önem arz etmektedir. Tüm bu yönleriyle istihdam yaratarak milli gelir kaynağı oluşturan kültür turizmi sosyal, kültürel ve politik işlevleriyle çok yönlü ve önemli bir yapı sergilemektedir. Kültür endüstrileri ve ekonomisinin etkileriyle şekillenen kültür turizmi bu sayede en çok değer yaratan sektörlerden biri konumuna gelmiştir. Kültür turizminde yer alan birçok kültür öğesinin içinde geleneksel dans faaliyetleri de yerini almıştır.

Kültür kavramı her toplumda çevresel, inançsal, estetik, ekonomik vb. birçok etkenle şekillenir, değişip dönüşür. Özellikle ekonomik kaygılarla şekillenen kültür ürünleri serbest piyasa ekonomisi oluşturmuş, yeni istihdam alanları yaratmıştır. Tüm dünyada kültür ürünlerinin kültür endüstrisinin bir parçası haline gelerek sermaye oluşturması Türkiye'de de karşılık bulmuştur. Bu bağlamda halk dansları alanındaki kuramsal ve pratik çalışmalar da milli folklor anlayışıyla ele alınırken zamanla kapitalist düzene ayak uydurmuştur. Böylece hegemonyaya dayalı sermaye kültürü oluşmasının etkisiyle dans olgusunun da metalaşma süreci başlamıştır. Halk danslarındaki bu değişimler dansların sahneye taşınma süreciyle hız kazanmıştır.

Tarihsel olarak sürece bakıldığında Osmanlı'da dans oldukça önemli bir yer tutsa da bununla ilgili bilimsel çalışmalar ancak Cumhuriyet döneminde başlamıştır. Rıza Tevfik Bölükbaşı tarafından yazılan "Raks Hakkında" isimli makale "Nev-sal-i Afîyet-Salname-i Tıbbî" isimli yıllıkta

yayınlanmıştır. Bu makale, dans konusundaki ilk bilimsel çalışma olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmayı takiben 1926 yılında Selim Sırrı Tarcan tarafından kaleme alınan “Yeni Zeybek Raksı” “Haftalık Mecmua”nın 3. sayısında (Vatan Matbaası) yayınlanmıştır. Tarcan, çeşitli zeybek figürlerini bir araya getirerek Tarcan Zeybeği’ni oluşturmuş ve bu koreografi, 14 Ekim 1925 tarihinde Atatürk’ün huzurunda öğrenciler tarafından sergilenmiştir. Bu olay, dans faaliyetleri açısından bir kilometre taşı kabul edilmektedir. 1932 yılında ise halkevleri açılmış, böylelikle diğer kültür öğeleri gibi halk dansları da köyden kente taşınmış ve dans toplulukları kurulmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Eğitim Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Köy İşleri Bakanlığı, Türkiye Radyo Televizyon kurumu gibi çeşitli resmî kurumlarla birlikte kulüpler, dernekler ve dans toplulukları, halk dansları etkinliklerinde aktif bir şekilde yer almışlardır. 1966 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Millî Folklor Enstitüsü, halk bilimi alanında derleme ve araştırma faaliyetleriyle önemli bir rol üstlenmiştir. Ardından, 1973 yılında Millî Folklor Araştırma Dairesi (MİFAD) ve 1989 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı içinde Halk Kültürünü Araştırma Dairesi (HAKAD) kurulmuştur. 1991 yılında bu yapı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (HAGEM) olarak yeniden yapılandırılmıştır. Ayrıca, 7 Mart 1975 tarihinde Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından Devlet Halk Dansları Topluluğu kurulmuştur. Bu gelişmeler, halk danslarının araştırılması ve tanıtılması yönünden atılan önemli adımlardır.

Aynı zamanda ulusal ve uluslararası platformlarda gerçekleşen halk oyunları yarışmaları da bir diğer önemli adımlardan sayılabilir. Milliyet gazetesi tarafından 1967- 2000 yılları arasında düzenlenen “Milliyet Türkiye Liselerarası Müzik ve Halk Oyunları Yarışması” alana çok büyük katkı sağlamıştır. 1970 yılında Fransa’nın Dijon kentinde düzenlenen Uluslararası Halk Oyunları Yarışması’nda Kadıköy Kız Lisesi tarafından sergilenen Diyarbakır Yöresi, ekibe birincilik kazandırmış ve çok büyük ses getirmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı Okulçi Beden Eğitimi, Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı tarafından Geleneksel Dal ve Sahnelemeli (Düzenlemeli) Dal şeklinde iki ana grupta yapılan yarışmalarda Türkiye Halk Oyunları Federasyonu ile iş birliği yapılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Hacı Ömer Sabancı Vakfı (Sabancı Vakfı) iş birliği ile 1994 yılından başlayarak Vak-sa halk oyunları yarışmaları düzenlenmeye başlamıştır.

Türk Halk Oyunlarının Akademik platforma taşınması ise 1984 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarında Türk Halk Oyunları Bölümünün kurulması ile başlamış, bunu diğer üniversitelerde kurulan halk oyunları bölümleri takip etmiştir. Bu gelişmeler halk danslarının bugünkü konumunda fazlasıyla etkili olmuştur.

Aynı zamanda yerel dansların, milli oyunlar perspektifiyle değerlendirilmesi ve bu çerçevede profesyonelleştirilmesi, dünya genelindeki dans eğilimlerini ve değişimlerini takip etmeyi zorunlu kılmıştır. Bu süreç, yerel kültürel unsurların evrensel dans formlarıyla etkileşime girmesine ve küresel dans sahnesinde yer almasına olanak tanımış, böylece,

yerel danslar sadece kültürel miras olarak değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde de tanınan sanatsal faaliyetlere dönüşmüştür. Devlet Halk Dansları Topluluğu Koreograf Igor Alexandrovich Moiseyev'in Rus halk danslarını modernize ederek sahnelediği çalışmaları örnek alarak yeni dans denemeleri yapmıştır. Türk halk danslarını profesyonel anlamda farklı bir yere taşıyan bu çalışmalar Türk halk danslarına yeni bir yol çizmiştir. Türk Halk danslarının köyden kente taşınmasıyla gerçekleşen kırılma noktalarından ikincisi de bu koreografilerle gerçekleşmiştir. "*Sultans of The Dance*" (Dansın Sultanları) ismiyle 1999 yılında kurulan topluluk ise üçüncü kırılma noktasını gerçekleştirmiştir. Günümüzde Anadolu Ateşi adıyla faaliyetlerine devam eden topluluk benzer birçok topluluğun oluşumuna da öncülük etmiştir. Turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi, gelişmesi ve halk danslarının da buna dâhil edilmesi karşımıza dördüncü bir kırılma noktası çıkarmıştır. "Kırılma noktası" deyiminden kasıt olumsuz değişiklikler olarak algılanmamalıdır. Sadece süreç içerisindeki değişikliklerin yarattığı etkiler olarak görülmelidir. Bu değişimlerin en somut örneklerinden biri ise halk danslarının turizm sektörüyle iç içe geçerek farklı mekânlarda ve amaçlarla sahnelenmeye başlanmasıdır.

Türk Geceleri adı altında faaliyet gösteren dans etkinlikleri turistik mekânlarda, otellerde ve boğaz turu düzenleyen turistik gemilerde icra edilmektedir. Ayrıca ulusal ve uluslararası festivallerde de Türk halk dansları sıklıkla yer almakta ve ilgi çekmektedir. Dansın, hem kültürü aktarma aracı olarak kullanılması hem ekonomik kazanç elde etmek için sermaye oluşturmalarının yanı sıra bir propaganda aracı olarak icra edilmesi onun çok yönlülüğünü ifade etmektedir.

Günümüzde kültür endüstrilerinde sıklıkla kullanılan bir meta konumunda olan dans çalışmaları farklı bir boyuta evrilmiştir. Bu bağlamda Türk halk danslarının, özellikle turizm sektöründe yoğun bir biçimde sahnelenmesi, dansların belli kalıplara sokularak turistik izleyiciye hitap edecek biçimde standartlaştırılması ve ticari eğlence paketlerinin bir parçası olarak pazarlanması kültür endüstrisine somut bir örnek oluşturmuştur. Kültür endüstrisi kuramı, "tek tipleşme" ve "özgünlüğün kaybı" gibi riskleri doğurur ancak diğer taraftan kültür ekonomisi ve yaratıcı endüstriyel yaklaşım bu süreci "fırsat odaklı" ve "sürdürülebilir kalkınmanın bir bileşeni" olarak değerlendirir.

Bu çalışmada, Türk halk danslarının kültür endüstrileri ve kültürel ekonomi çerçevesinde turizm alanında nasıl konumlandığı, hangi dönüşüm süreçlerinden geçtiği ve bu süreçlerin kültürel sürdürülebilirliğe etkileri analiz edilmektedir. Bu bağlamda temel araştırma sorusu şudur: Türk halk dansları turizm bağlamında nasıl ticarileşmekte ve bu ticarileşme kültürel kimlik ile ekonomik fayda arasında nasıl bir gerilim yaratmaktadır? Bu soru üzerinden hareketle çalışmanın amacı, halk danslarının dönüşüm sürecini anlamlandırmak, ortaya çıkan fırsat ve tehditleri kültürel sürdürülebilirlik ekseninde tartışmak ve elde edilen bulgular ışığında kültürel-politik öneriler geliştirmektir.

Çalışmada yer alan topluluklar referans kişiler aracılığıyla belirlenerek incelenmiştir. Doküman analizi aşamasında ise dans gösterilerine ilişkin broşürler, sosyal medya paylaşımları ve performans kayıtları incelenmiştir. Bu içerikler kostüm, koreografi, müzik tercihi ve izleyici etkileşimi gibi temalar çerçevesinde tetkik edilerek; geleneksel yapıyla olan bağları ve ticari uyarlamalar karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Bu topluluklarda yer alan dansçılarla görüşmeler gerçekleştirilerek halk dansları çalışmalarının kültür endüstrileri ve ekonomisi çerçevesinde karşılaştığı değişimler gözlemlenerek turizm bağlamında değerlendirmesi yapılmıştır. Veriler Mayıs 2023 ile Mayıs 2024 tarihleri arasında toplanmıştır. Verilerin sistematik bir biçimde elde edilmesi ve yorumlanması amacıyla nitel araştırma yöntemleri tercih edilerek seçilen halk dansı topluluklarının performansları üzerinden doküman incelemesi gerçekleştirilmiştir. Bu veriler ışığında dans performanslarının içeriği, biçimsel yapısı ve sahneleme bağlamları sistematik biçimde çözümlenmiştir.

Kültür Endüstrileri ve Ekonomisi

Kültür, doğal bir gelişim süreci içinde ortaya çıksa da zaman içinde değişime uğraması kaçınılmazdır. Durağan kalan kültürel öğeler işlevini yitirerek zamanla toplumun ortak hafızasından silinmektedir. Bu nedenle kültürel unsurların değişime açık olması, sürekliliğin sağlanması açısından önemlidir. Ancak bu dönüşüm, kendi doğal akışı içinde gerçekleştiğinde kültürel kimliğin korunmasına katkı sunar. Buna karşın kültür endüstrileri, bu evrimi hızlandırarak ekonomik amaçlarla şekillendirme eğilimindedir.

İlk tanımlamalarda kitle kültürü olarak isimlendirilen kültür endüstrisi bir diğer adıyla endüstriyel kültür terimi Theodor Wiesengrund Adorno ve Max Horkheimer tarafından Amsterdam'da 1947 yılında kullanılmıştır. Kültürel unsurlar, sıradan nesneler gibi alınıp satılabilecek biçimde üretim sürecine tabi tutularak metalaştırılmaktadır. Ticari bir edinime dönüşen kültür öğeleri ekonomik kazanç sağlayan birer araç haline gelmektedir. "UNESCO ile GATT'ın tanımına göre, kültür endüstrisi entelektüel mülkiyet hakları korunan kültürel ürünler yaratılmasını, üretilmesini ve dağıtılmasını ekonomik faaliyet olarak benimsemiş endüstrinin adıdır. Bu endüstri yoğunlaşma ve uluslararası piyasalarda yayılma hızı en yüksek olan sektör olarak nitelendirilmektedir" (Özdemir, 2009: 77). Ekonomik bir kaynak oluşturmakla beraber sürdürülebilir bir form sergileyen "Kültür endüstrisi veya ekonomisi, yaratıcı endüstri olarak da bilinir ve kültürel ürünlerin yaratımından üretimine, dağıtımından tüketimine kadar olan süreçleri ekonomik faaliyet biçiminde sürdüren endüstrinin genel adıdır" (Uçkan, 2009:1). Kültür endüstrisi kavramı yerine, sektörün sürekli yenilik yapma gerekliliği ve yaratıcılık gerektiren yetenekleri barındırması münasebetiyle "yaratıcı endüstriler" terimi sıklıkla kullanılmaktadır. Ayrıca, insanların düşüncelerini ve duygularını bilinçli olarak şekillendirdiği için "bilinç endüstrisi" (consciousness industry) ifadesi de tercih edilmektedir. Bu bağlamda kültür endüstrisinin

yaratıcılığına ve çeşitliliğine vurgu yapan ve bu sürece olumlu bakan liberallere karşın bu endüstrinin bilinç üzerinde yönlendirici etkisini manipülatif olarak değerlendiren Marksistler ve muhafazakârlar bulunmaktadır. Ancak bu eleştirel bakışa karşıt olarak, liberal kuramcılar kültür endüstrisinin kültürel çoğulculuğu teşvik ettiğini ve yaratıcılığı geniş kitlelerle buluşturduğunu savunur.

Nitekim günümüzde kültürel değerlerin metalaştırılması, yalnızca bir tehdit değil, aynı zamanda kültürün çağdaş koşullara adapte olarak varlığını sürdürebilmesi için bir fırsat alanı olarak da değerlendirilmektedir. “Her kuşağın kendine özgü kültür yaratma, paylaşım ve deneyim biçimleri, ürünleri, araçları, mekânları, uygulamaları, kavramları; argosu, mizahı, edebiyatı, duyarlılığı, cinsiyet kültürü, eğilimleri/ trendleri, alışkanlıkları, düşünceleri veya sistemi vardır.” (Özdemir, 2019: 126). Bu sistemler bütünü kültür yaratmalarını geleceğe taşır, gerekli durumlarda da değiştirip dönüştürür. Hayatın akışında güncel kalabilmek adına gerekli olan bu tutum kültür nesnelerinin de güncellenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle günümüzde yaratıcı endüstriler, geçmişten gelen kültürel mirası farklı medya araçları, tasarım anlayışları ve estetik yaklaşımlarla yeniden üretmekte; böylece hem bu değerlerin korunmasını hem de çağdaş bağlamlarda yeniden anlam kazanmasını sağlamaktadır. “Gelenek veya geleneksel ürün ortaya çıktığı şekil ve işlevlerle kalmaz, daima çağın şartlarına göre kendini yeniler. Kültür endüstrileri de geleneksel olanı farklı bağlamlara taşıyarak sürekliliği sağlamaktadır. Teknolojik gelişmelerle toplum yaşamındaki değişim, geleneksel olarak üretilen ve aktarılanlara da yansımaktadır” (Fidan, 2017: 17).

Yaratıcı endüstrilerin kültürel mirası yeni estetik ve ifade biçimleriyle dönüştürmesi, sanayileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan seri üretim mantığının getirdiği standartlaşma ve kâr odaklı yaklaşım ile karşılaştırıldığında, kültürel üretimin farklı yönelimlerini ve dinamiklerini ortaya koymaktadır. Sanayileşmenin etkisiyle seri üretime geçilmesi sonucu daha az emek harcanarak daha çok ürün elde edilmekte ve pazarlanması sağlanmaktadır. Adorno’ya göre “Kültür endüstrisinde bir ilerleme olarak ortaya çıkan, sürekli yenilik olarak sunduğu şey, hep aynı olanın kılığının değiştirilmesinden ibarettir; değişikliğin her yerde gizlediği, kültür üzerinde egemen olduğu günden beri değişmeden kalan kâr güdüsü gibi, hiç değişmeyen bir iskelettir” (Adorno, 2003: 112). Adorno; kültür endüstrisinin, sürekli yenilik vaadiyle ortaya çıkmasına rağmen, genellikle mevcut olanın sadece yüzeysel bir şekilde dönüştürülmesinden ibaret olduğu görüşündedir. Bu değişim ve dönüşümün özünde kâr güdüsünü barındırdığını ve kültürel üretimdeki derin yapısal unsurların zamanla sabit kalarak, kültürün gerçek niteliğini gizleyen bir yapı sergilediği görüşünü savunur. Yani, kültür endüstrisi, yenilik ve çeşitlilik gibi görünen unsurlarla süslenirken, arka planda aynı ekonomik hedefleri sürdürme misyonunu devam ettirmekte bu da kültürün dinamik yapısına dair yanıltıcı bir imaj yaratmaktadır. Ortaya çıkan bu kar güdüsü kültür ürünün anlamını

yitirmesine ve sadece tüketim odaklı ve haz peşinde koşan bir kitle yaratmasına sebep olmaktadır. Bu olumsuz düşünceye karşın kültür endüstrisinin kültürel öğelerin sürekliliğini sağladığı görüşü söz konusudur. Arz talep dengesiyle üretilen her ürün hedef kitlesi sayesinde varlığını sürdürmektedir.

Teknolojinin ilerlemesiyle kültürel üretim ve tüketim biçimleri de önemli ölçüde değişmiştir. Dijital platformlarda, özellikle sosyal medyada kültürel ürünlerin üretiminden dağıtımına kadar olan süreçler erişilebilirlik, etkileşim, hızlı yayılma ve çeşitlilik gibi özellikler sayesinde yeniden şekillenmiştir. Dijital kültür ortamlarının coğrafi sınırlardan bağımsız yapısı ve geleneksel medya yöntemlerine nazaran çok hızlı bir şekilde alıcı kitlesine ulaşması bu ortamlardaki bireylerin etkileşimde bulunmasını da kolaylaştırarak kültürel yaratım sürecinde büyük değişiklikler yaratmaktadır. “Kayıt dijital teknoloji, görsel-işitsel, medya, bilişim, turizm gibi yaşamı dönüştüren çeşitli kültür endüstrisi ve sektörün yaşamı dönüştüren hızlı ve köklü değişikliklerde etkisi büyük olmaktadır. Toplumların hızla elektronik, sanal ve dijital kültür bağamlarına geçişi, belirtilen dinamiklerin ve hizmetlerle aktörleri de yanında getirmektedir. Mevcut kültürel bellek; hızla elektronik, sanal ve dijital ortama aktarılmaya başlanmaktadır. Kültürel yaratım, aktarım ve tüketim, farklılaştırılmaktadır (Özdemir, 2012: 12).

Kültürel içeriklerin farklı mecralarda yeniden üretilmesi, özellikle genç kuşakların kültürel öğelerle etkileşimini kolaylaştırmakta, bu da kültürel devamlılık için yeni bir zemin oluşturmaktadır. Örneğin sosyal medya platformları (TikTok, YouTube, Instagram), halk danslarının kısa video formatlarında yaygınlaşmasını sağlamış ve genç kullanıcılar arasında kültürel öğelere olan ilgiyi artırmıştır. Bu bağlamda kültür endüstrisinin sunduğu dijital ortamlar hem kültürel katılımı artırmakta hem de yerel kültürlerin uluslararası düzeyde görünür olmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı’nın YouTube kanallarında yayınlanan dans içerikleri büyük izleyici kitlesine ulaşmıştır. Bu da dansın kültürel bir anlatım olmasının yanı sıra ekonomik bir tanıtım aracı hâline geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla kültür endüstrisinin halk dansları üzerindeki etkisi tek boyutlu olarak olumsuz değil; aynı zamanda çoğaltıcı, dönüştürücü ve erişimi kolaylaştırıcı işlevler de üstlenmektedir.

Dijital kültür ortamında yaşanan gelişmeler ve ortaya çıkan fenomenler moda, imaj ve ekonomi gibi kavramlar üzerinden şekillenmektedir. Bu çerçevede şekillenen etkileşim değerlerinin etki alanı oldukça yüksek ve ilgi çekicidir. Aynı anda her milletten, her yaştan, her sosyal statüden insanın ulaşabildiği sosyal medya ortamları bu geniş kitle tarafından fazlasıyla ilgi görmekte ve pazarlanması amaçlanan her ürün rahatlıkla alıcıya ulaştırılmaktadır. Özellikle dikkat çekici kültür ürünleri ve destinasyonlar bu platformlar üzerinden tanıtılmaktadır. Bu seyahatler ve ürünler sosyal medya içerik üreticileri tarafından reklam amaçlı ya da kişisel olarak paylaşılmakta ve fazlasıyla ilgi çekmektedir. Kültürlerarası

etkileşimin sağlanmasında, sosyal dinamiği destekleyen ticaret, göç, yabancı istihdamı gibi çeşitli unsurlar bu alanda kritik bir rol oynamaktadır. Ancak günümüzde kitle iletişim araçları daha aktif bir rol sergilemektedir. Kitle kültürünün şekillenmesinde önemli bir rol oynayan kitle iletişim araçları, topluma ve bireylere bilgi ve haber iletmenin yanı sıra sistemin çıkarlarına uygun bir şekilde bireysel ve toplumsal yaşamı düzenleyen bir düşünce yönetimi işlevi de görmektedirler

Görsel Sanatlar, sahne sanatları, film ve video, müzik, yayıncılık, reklam ve pazarlama, tasarım, mimarlık, dijital oyunlar ve etkileşimli medya, el sanatları ve geleneksel kültürel ürünler gibi başlıca alanlarda faaliyet gösteren yaratıcı endüstriler 21. yüzyıl ekonomisinin önemli yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Kültürel ve ekonomik bileşenleri bir araya getiren bu sektörler, sürdürülebilir kalkınmanın kültürel boyutunu temsil etmekle beraber istihdam alanları yaratmaktadırlar. Hem kültürel kimliğin korunmasına hem de ekonomik büyümeye katkı sunan çok boyutlu yapılar olarak değerlendirilebilecek bu üretim biçimleri yenilikçiliğin ve teknolojik gelişimin teşvik edilmesine de olanak tanımaktadırlar.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından yayımlanan raporlar, kültür turizmini en hızlı büyüyen turizm kategorilerinden biri olarak tanımlamaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından 2023 yılında yayımlanan verilere göre, dünya çapında kültür turizmi, toplam turizm hareketlerinin %40'ını oluşturmakta ve bu oran her yıl artış göstermektedir. Özellikle UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne dahil edilen ülkelerde, kültür temelli ziyaretlerin %60'ından fazlası dans, müzik ve yerel ritüeller gibi gösteri sanatlarına dayanmaktadır (URL-1).

Türkiye'de ise TÜRSAB'ın 2023 yılı verilerine göre kültürel içerikli turistik faaliyetler (örneğin "Türk Gecesi" konseptli etkinlikler), toplam turizm gelirlerinin yaklaşık %11'ini oluşturmaktadır. Bu etkinliklerde en çok tercih edilen içeriklerin başında halk dansları gelmekte; özellikle sahne gösterilerinin yoğun olduğu Antalya ve İstanbul bölgeleri bu alanda başat rol oynamaktadır.

Kültür turizmi yalnızca tarihî yapıları ziyaret etmekle sınırlı değildir; yerel geleneklerle tanışmak, sanatsal etkinliklere katılmak, yemek kültürünü deneyimlemek ve yerel yaşam biçimini gözlemlemek gibi çok boyutlu deneyimleri içermektedir. Bu çeşitlilik, kültür turizmini diğer turizm türlerine göre daha zengin ve anlamlı kılmakta hem bireysel tatmin hem de toplumsal etkileşim açısından değerli hale getirmektedir. Bu gelişmeye paralel olarak deneyimlenen her kültür ögesi ayrıca etkileşimin bir parçasını oluşturmakta ve yeni kültür öğelerinin doğmasının da temelini oluşturarak melez kültür ürünleri yaratmaktadır. Özdemir'in (2012) belirttiği gibi, kültür ekonomisi ve kültür turizmi, özellikle gelişmiş ülkelerde kentlerin kültürel ekonomik yapılarını anlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Kültür ürünlerinin imaj pazarlama ve propaganda aracı olarak kullanılması işlevleri ülkeler arasında oldukça yaygınlaşmıştır. Tüm dünyada ulus devlet yaratma amacıyla yapılan derleme çalışmalarından sonra elde edilen kültür ürünlerini başka uluslara tanıtmaya ve yayma fikri kitle iletişim araçlarıyla daha kolay hale gelmiştir. Bu bağlamda sıklıkla kullanılan propaganda belirli ideolojilerin sistematik bir şekilde yayılmasını sağlama işlevi üzerine odaklanmaktadır. İletişim araçları da kullanılarak bireylere bir düşünce sistemini kabul ettirme işlevini üstlenen propaganda yalnızca bir ideolojiyi yayıp güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda onu benimsememiş kişileri de etkilemeye çalışır. Bir imaj inşa etmek için kullanılan propaganda; ekonomik, kültürel ya da siyasi çıkarlar elde etmek adına önemli bir araçtır. Hem istenilen imajı yaratmak hem de yaratılan bu imajı propaganda yoluyla yaymaya çalışmak ve maddi bir gelir elde etmek her açıdan kazanç sağlamaktadır.

Propaganda genellikle bir ideoloji ya da düşünceyi kitlelere sistematik biçimde empoze etmek amacıyla yürütülen tek taraflı ve çoğu zaman manipülatif iletişim faaliyeti olarak görülmektedir. Bu sebeple uluslararası düzeyde daha pozitif ve meşru bir yöntem olarak görülen yumuşak güç kavramı ortaya çıkmıştır. Ülkeleri diplomasi, politika, kültürel ilişki vb. yollarla sert gücün aksine ikna yoluyla etkileyebilme özelliği olarak tanımlanabilecek yumuşak güç kavramının temel özelliği, kuvvet kullanmadan, daha çok ikna ve cazibe yoluyla hedef ülkelerin politikalarını şekillendirmeyi amaçlamasıdır. “Yumuşak güç, bir ülkedeki kültür, bilim ve teknolojinin siyasetle ve uluslararası ilişkilerle harmanlanarak diğer ülkeler gözünde cazip hale getirilmesidir. Şüphesiz ki ülke refahına katkı sağlayan bu durum zorlayıcı güç kullanmadan, tehdit etmeden etkilemek istenilen toplumların ikna edilerek yapılanların sürdürülebilir kılınmasını da kolaylaştırır.” (Nye, 2020:12). Yumuşak güç, karşılıklı çıkar çatışmalarının daha az yaşanmasını ve daha az zorlama içermesini sağladığından daha az direnç ve çatışma anlamına gelmektedir. Bu sayede hedef ülkeler gönüllü olarak istenen değişikliklere ikna edilirler. Propaganda, bireylerin düşünce dünyasını biçimlendirmek, belirli ideolojik yönelimleri pekiştirmek ve hedef kitle üzerinde zihinsel bir dönüşüm sağlamak amacıyla kullanılırken; yumuşak güç, bu fikirlerin ve değerlerin uluslararası alanda kabul görmesini sağlamak için uygulanan daha geniş kapsamlı ve ikna temelli bir dış politika stratejisidir. Her iki kavram da ister ulusal ister küresel düzeyde olsun, belirli bir dünya görüşünün benimsetilmesi ve kalıcı hale gelmesi için kritik bir rol oynamaktadır.

Uluslararası siyasetin niteliği değişmiş ve sert gücün yerini yavaş yavaş yumuşak güç almıştır. Yumuşak güç stratejilerinin oluşturulmasında ise kültür endüstrileri ve ekonomisinde kullanılan öğeler yer almaktadır. Kültür endüstrileri ve ekonomisinin yerel kültür ürünlerini ulusala taşıırken kullandığı en aktif sektörlerin başında gelen turizm ise bünyesinde birçok kültürel olguyu barındırması bakımından önem arz etmektedir. Bu kültürel ürünler içerisinde turistik etkinliklerde sıklıkla kullanılan halk dansları

faaliyetleri, yerel topluluklar için ekonomik bir fırsat sunmakla beraber sürdürülebilir olmasıyla da daha cazip hale gelmektedir. Dans toplulukları, müzisyenler, kostüm üreticileri, organizatörler, sahne ve dekor tasarımcıları vb. bu süreçten gelir elde eder. Aynı zamanda, kültürel ürünlerin talep görmesi sayesinde geleneksel sanatlar yaşatılır ve gelecek kuşaklara aktarılabilir. Bu bağlamda halk dansları, sadece bir turizm unsuru değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın bir aracı olarak popülerlik kazanır.

Kültür Turizmi

Dünya pazarında kendine yer bulabilen kültür öğeleri kitle iletişim araçları sayesinde bir tanıtım ağı elde etmiştir. Bu ağ sayesinde alıcı kitlesini genişleten kültür öğeleri bulundukları destinasyonlara turist çekerek ekonomik kaynak oluşturmaktadır. Kültür turizmi, özellikle farklı toplumların başka kültürlerle olan ilgisiyle büyüyen bir turizm dalıdır. Ziyaretçilerin gittikleri yerlerde o toplumlara ait tarihî ve kültürel değerleri görmesi ve deneyimlemesi olarak tanımlanan kültür turizmi sadece fiziksel mekanları değil, aynı zamanda bir toplumun kültürel dokusunu da kapsamaktadır. Bu turizm türü yalnızca ekonomik kazanç sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bir ülkenin kültürel değerlerinin korunması açısından da büyük bir öneme sahiptir. Kültür turizminin, ekonomik etkisinin yanı sıra, bir toplumun kültürel mirasını ve tarihî değerlerini gelecek nesillere aktarmada da önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu süreç, kültürel mirası koruma, restorasyon çalışmaları ve sürdürülebilir turizm ilkelerine dayalı olarak gerçekleştirildiğinde hem ekonomik hem de kültürel açıdan büyük faydalar sağlayabilir. Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre toplam turizm talebinin %37'sini karşılayan kültür turizmi her geçen yıl artış göstermektedir. Terör olayları, savaş, doğal felaketler gibi olaylardan etkilenen turizm faaliyetleri ise gerileme gösterebilmektedir. Ancak rekabetçi piyasada avantaj elde etmek isteyen ülkeler turizm özelinde ciddi politikalar izlemektedirler. Bu politikalar içerisinde kültür öğelerinin aktif bir şekilde kullanılması da yer almaktadır. Yeni arayışlar içerisinde olan ziyaretçi profili için somut olmayan kültürel miras ürünlerinin kullanımı alternatif turizm örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alternatifler, turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi açısından kaynak sağlamakta ve turist çekme potansiyelini arttırmaktadır.

Kültür turizminin rehberlik, organizasyon, müze ve sergi hizmetleri olmak üzere birçok alanda doğrudan ya da dolaylı istihdam fırsatları yaratması ve bunun sonucunda ekonomiye katkı sağlamasının yanı sıra önemli başka sorunların da çözümünü sağlamaktadır. Örneğin kırsal bölgelerde kültür turizminin gelişmesi, genç nüfusun yaşadığı yerlerde kalmasına ve bölgesel göçün azalmasına yardımcı olabilmekte, kültürel mirasın korunmasına da katkıda bulunarak bu değerlerin görünür kılınmasını ve sürdürülebilirliğini sağlayabilmektedir. Ayrıca konaklama, ulaşım, yeme-içme ve hediyelik eşya gibi yan sektörleri de canlandırarak yerel girişimcilik faaliyetlerinin artmasına olanak tanımaktadır. Kültür turizmi ülkelerin sadece tarihi yönlerini değil çağdaş ve dinamik kültürel

yönlerini de dünya kamuoyuna tanıtma imkânı sunmaktadır. Sanat bienalleri, gastronomi festivalleri, çağdaş sanat sergileri, moda haftaları, çağdaş dans gösterileri gibi faaliyetler, ülkelerin güncel yaşam tarzını ve yaratıcı enerjisini sergilerken, kültür turizmine gelen ziyaretçilere de yaşayan bir kültürü doğrudan deneyimleme fırsatı sunar. Bu kültürel diyaloglar uluslararası kültürel ilişkilerin güçlenmesine büyük katkı sağlar. Kıyılara yönelen göçün ve kentlerdeki betonlaşma baskısının azaltılmasında, ülke genelindeki şehirlerin daha dengeli kullanılmasında ve yeni iş gücü alanlarının oluşturulmasında kültür turizmi tek başına yeterli olmasa da önemli katkılar sunabilecek bir sektördür. Bu turizm türünde sıklıkla kullanılan öğelerin başında gelen halk dansları faaliyetleri de bu amaçlar gözetilerek ama aynı zamanda bir denetim mekanizması oluşturularak desteklenmelidir.

Tüm bu faaliyetler doğrudan veya dolaylı olarak bazı zararlı etkileri de beraberinde getirebilmektedir. Yoğun turist ilgisi bu tarz kültürel pratiklerin içeriğini boşaltarak yüzeysel ve şova yönelik kültürel üretimlere dönüşebilmektedir. Ayrıca bu üretimlerin sergilenmesinde zaman zaman kullanılan tarihi yapılar, doğal sit alanları ve kültürel merkezler, yoğun ziyaretçi akışı nedeniyle fiziksel tahribata uğrayabilmekte ve bu da uzun vadede kültürel mirasın yok olma riskini arttırmaktadır. Bir diğer taraftan turizm baskısı yerel halkın yaşam tarzını da etkilemektedir. Kültürel alışkanlıkların turist taleplerine göre şekillenmesi, toplumsal yapının bozulmasına neden olabilmekte, zamanla yerel halkın, kendi kimliğinden uzaklaşma riskini doğurmaktadır. Ayrıca turizm faaliyetlerindeki gelir dağılımının eşit dağıtılmaması da başka bir sorunu beraberinde getirmektedir. Bu gelirlerin çoğu zaman büyük yatırımcılara veya zincir firmalara gitmesi, küçük ölçekli yerel işletmeleri zayıflatarak sistemin dışında bırakabilmektedir. “Kültürel mirasın dolayısı ile destinasyonun sahip olduğu kaynakların turizmin olumsuz etkilerinden zarar görmesini önleyebilmek adına sosyal, çevresel, ekonomik, kültürel sürdürülebilirlik ilkelerinin bir arada benimsenmesi turizm paydaşları tarafından dikkatle üzerinde durulması gereken konular arasındadır” (Du Cros, 2001: 169). Kültür turizmi, doğru planlandığında hem ekonomik hem de kültürel sürdürülebilirlik için güçlü bir araç olabilir. Ancak aşırı kullanım, plansızlık ve ticarileşme gibi etkenler, uzun vadede bu avantajları zayıflatabilir. Bu nedenle, kültür turizminin geliştirilmesinde yerel halkın katılımı, sürdürülebilirlik ilkeleri ve kültürel değerlerin korunması temel öncelikler arasında yer almalıdır.

2003 yılında Paris'te gerçekleştirilen UNESCO'nun 32. Olağan Genel Kurulu'nda, toplumsal hafızayı canlı tutmak amacıyla kurulan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 120 üye devletin katılımıyla imzalanmıştır. Bu sözleşmeyle birlikte kültürel miras sınıflandırmalarına yeni bir perspektif kazandırılmıştır. Türkiye, 2006 yılında bu sözleşmeye katılarak kültürel mirasın korunması ve tanıtılması için önemli bir gelişmeye adım atmıştır. Ülke gündemine dahil edilen bu

oluşum kültürel mirasın sürekliliğini sağlamakla birlikte kültürlerarası etkileşimi de desteklemektedir.

Somut olmayan kültürel miras kapsamındaki faaliyetler;

Fıkralar, hikayeler, destanlar gibi *Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar*,

Halk dansları, tiyatro, müzik gibi *Gösteri Sanatları*,

Dini törenler, bayramlar, festivaller gibi *Toplumsal Uygulamalar-Ritüeller ve Şölenler*,

Geleneksel tıp, hayvancılık, meteorolojik gözlemler ve halk takvimi gibi *Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar*,

Dokumacılık, ebru sanatı, çinicilik gibi *El Sanatları Geleneği* olarak beş ana başlık altında incelenir.

Türkiye SOKÜM alanında zengin bir mirasa sahiptir ve UNESCO listelerinde Türk kahvesi, meddahlık, geleneksel Türk okçuluğu, minyatür sanatı gibi 30'dan fazla unsurumuz yer almaktadır. Somut Olmayan Kültürel Miras içerisinde yer alan gösteri sanatlarına bağlı Türk halk dansları turizm faaliyetlerinde sıklıkla kullanılan fenomenlerin başında yer almaktadır. SOKÜM listesine Mevlevi Sema Törenleri 2008 yılında ve Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah ise 2010 yılında dahil olmuştur.

Kültür turizminin mevsimlik olmaması özelliği onu daha cazip bir hale getirmemektedir. Kültür turizmini sadece kıyı turizmi olarak algılayan zihniyet değişim göstermiş ve en bakir mekanlarda bile turistlere pazarlanabilecek her türlü öğeyi değerlendiren insan modeli ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmelerin yanında toplum değerlerinin bütününe yansıtan kültür öğelerinin başında gelen dansın da turizm pazarlanmasındaki rolü anlaşılmıştır. Bu bağlamda halk dansları, kültür turizmiyle doğrudan ilişkili, etkileyici bir tanıtım aracı olma özelliğini taşımaktadır. Millilik anlayışıyla ele alınan halk dansları geleneği günümüzde imaj pazarlama bağlamında icra edilen bir sanat formuna dönüşmüştür. Dünyadaki diğer dans toplulukları gibi Türk halk dansları toplulukları da bir pazar payı oluşturmuş ve gelir elde edilen bir yapıya dönüşmüşlerdir.

Halk dansları, bir toplumun tarihsel birikimini, yaşam biçimini ve toplumsal hafızasını ifade eden özgün bir kültürel anlatım biçimidir. Her dansın içerisinde barındırdığı figürler, ritimler ve geleneksel kıyafetler; o toplumun inanç sistemini, estetik anlayışını ve duygusal yapısını sembolik olarak yansıtır. Bu yönüyle halk dansları, yalnızca sahnelenen bir gösteri değil, aynı zamanda geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran dinamik bir kültürel aktarım aracıdır. Bu özellikleriyle halk dansları, somut olmayan kültürel mirasın önemli temsilcilerindendir. Halk danslarının kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi, yalnızca kültürel mirasın tanıtılmasını sağlamakla kalmaz; aynı zamanda yerel ekonomiler açısından da önemli fırsatlar sunar. Özellikle kırsal ve yarı kırsal bölgelerde yaşayan topluluklar için bu tür faaliyetler yeni istihdam alanları yaratmakta, gelir çeşitliliğini

artırmakta ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Yerel dans gruplarının çeşitli etkinliklerde sahne alması, hem kültürel ifadenin canlı tutulmasına olanak tanır hem de dansçılar için düzenli gelir elde etme fırsatı doğurur. Bunun yanı sıra, geleneksel kostüm üretimiyle uğraşan zanaatkârlar ve el işi ustaları da bu sürecin önemli bir parçası haline gelir. Böylece kültürel üretim zinciri, sadece sahnede görülen performansla sınırlı kalmayıp, arka planda yer alan birçok meslek grubunu da kapsayan geniş tabanlı bir ekonomik yapıya dönüşür.

Bu tür faaliyetlerin, özellikle kültürel çeşitliliğin yoğun olduğu ülkelerde stratejik biçimde planlanması büyük önem taşır. Türkiye gibi farklı etnik kökenlerin ve kültürel motiflerin bir arada yaşadığı coğrafyalarda, halk danslarının turizmle bütünleştirilmesi hem kültürel çeşitliliğin görünür hale gelmesini sağlar hem de bu zenginliğin korunmasına katkı sunar. Her bölgenin kendine özgü dans figürleri, müzikleri ve sahneleme tarzları, ülkenin kültürel mozağini güçlendirirken, bu unsurların turistik değer olarak sunulması yerel halkın kültürel aidiyetini pekiştirir. Dolayısıyla halk danslarının kültür turizmi aracılığıyla değerlendirilmesi hem ekonomik sürdürülebilirliğe hem de kültürel sürekliliğe çift yönlü katkı sunan bir araç olarak görülmelidir.

Bu çalışmada, halk danslarının kültür turizmi bağlamında nasıl bir araç olarak kullanıldığı, bu kullanımın yerel topluluklara, kültürel sürdürülebilirliğe ve turistik çekiciliğe olan katkıları ele alınmaktadır. Ayrıca, halk danslarının turizm sektöründe sunulurken karşılaşılan olası tehlikelere de dikkat çekilmiştir.

Türk Halk Danslarının Turizm İşlevi

Dans disiplini, hemen her kültürde karşımıza çıkan evrensel bir ifade biçimi olup, ait olduğu toplumun yaşam tarzına dair önemli izler taşır. Giyinme biçiminden müzik kültürüne, süslenme alışkanlıklarından toplumsal ilişkilerine kadar birçok kültürel özelliği en yalın ve etkileyici şekilde yansıtan dans olgusu aynı zamanda kültürlerarası etkileşimi kolaylaştıran, ziyaretçiye geleneksel deneyimler sunan ve kültürel sürdürülebilirliği destekleyen önemli bir araç olarak kullanılabilmektedir. Bulunduğu toplumun birçok özelliğini tek bir form içerisinde vermesi açısından halk dansları her zaman bir cazibe unsuru olmuştur.

Dans, tıpkı diğer kültürel unsurlar gibi, zamanın akışı içinde kaçınılmaz bir dönüşüm geçirmiştir. Toplumsal dinamikler, teknolojik gelişmeler, ekonomik etkenler ve turizm bu değişimi şekillendiren temel faktörler olmuştur. Özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, dansın yerel bağlamlardan çıkarak kitlesel bir fenomen haline gelmesine zemin hazırlamıştır. Bozkurt'a göre (Bozkurt, 2023) dansın sahneye taşınması süreciyle başlayan değişimi turizm faaliyetleri ile hızlanmıştır. Özgün olandan çok daha farklı icra edilmeye başlanmış, arz talep sistemine göre değiştirilmiş veya yeni danslar yaratılmıştır. Dansın pazarlanabilmesi özelliği ona olan ilgiyi de arttırmıştır.

Türkiye’de halk danslarının ticarileşme süreci, başlangıçta kamu kurumları ve çeşitli organizasyonların öncülüğünde şekillenmiş, zamanla özellikle turizm sektörünün büyümesiyle birlikte daha geniş bir ekonomik boyut kazanmıştır. Bu süreçte İstanbul, kültürel tanıtım faaliyetlerinin ilk merkezi olarak öne çıkarken, turistik gece eğlenceleri kapsamında halk danslarının tanıtımı da burada başlamıştır. Ancak günümüzde bu alanın ağırlık merkezi Antalya’ya kaymıştır. Antalya, sahip olduğu yoğun turist akışı ve eğlence sektörüyle dans grupları için önemli bir pazar haline gelmiştir. Yasal olarak kayıtlı yüzlerce dans topluluğu faaliyet gösterirken, kayıt dışı çalışan grupların sayısının da azımsanamayacak düzeyde olduğu bilinmektedir.

Yapılan görüşmelerde, dans gösterilerinin özellikle yabancı turistlerce yüksek ilgi gördüğü ve turistik ürünlerin (gezi turları, otel geceleri, yemekli gösteriler) satışını artırdığı belirlenmiştir. Özer (2023) ile yapılan görüşmede dans faaliyetleri alanında artan talep doğrultusunda Antalya ve Bodrum’daki otellerin, yerli dans gruplarının kapasitesini yeterli görmeyip yurt dışından performans grupları getirdiği belirlenmiştir. “Afrika’dan, Rusya’dan, Küba’dan gelen dansçılar veya gruplar Antalya ve Bodrum’daki birçok otelde gösteriler yapmaktadırlar. Büyük oteller özellikle bu tür grupları da animasyon gösterilerinde olmasını talep ediyor” (Özer, 2023). Bu durum, alandaki rekabetin ve profesyonelleşmenin giderek arttığını göstermektedir. Yanı sıra bu dans gruplarındaki dansçıların bazıları bu şehirlere yerleşmekte ve hayatlarını burada idame ettirmektedirler. Bu bağlamda dans bir nevi göç olgusunda da etken rol oynamaktadır.

Çalışma çerçevesinde elde edilen bulgularda danslarda büyük değişimler yapıldığı görülmüştür. Dansın orijinalinde olmayan; örneğin erkeğin kızı omuzlarına çıkarıp döndürmesi, dansın tavrına aykırı abartılı hareketler vb. icralar kayıt altına alınmıştır. Dans icralarında gözlenen orijinal tavra aykırı ve abartılı hareketler, yalnızca bireysel tercihlerin ya da rastlantısal denemelerin sonucu değildir; bu değişimler, aynı zamanda icracıların toplumsal konumları, eğitim geçmişleri ve kültürel üretim ortamıyla da doğrudan ilişkilidir. Özellikle gemilerde, otellerde, yalılarda, saraylarda ve çeşitli organizasyonlarda görev alan dansçıların önemli bir bölümünü konservatuvar öğrencileri ya da profesyonel dansçılar oluşturmaktadır. Bu kesim, köy kökenli geleneksel aktarıcıların aksine, sahne estetiği, koreografik düzenleme, turistik talepler ve izleyici beğenisi gibi unsurları ön planda tutmaktadır. Böylelikle, halk danslarının doğal akışında yer almayan ‘erkeğin kızı omuzlarına çıkarıp döndürmesi’ gibi gösterişli figürler, aslında kültürel mirasın sahne sanatları ve turizm endüstrisi bağlamında yeniden yorumlanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim sosyolojik açıdan bakıldığında, bu tür abartılı hareketler yalnızca ‘gelenek’in bozulması’ olarak değil, aynı zamanda çağdaş gösteri kültürünün halk danslarına nüfuz etmesi ve geleneksel olanın kültür endüstrisi mantığı içinde yeniden üretilmesi biçiminde değerlendirilebilir. Böylece, dansçıların sahip oldukları profesyonel eğitim ve performans

odaklı kimlikleri, halk danslarının orijinal tavrını korumaktan çok, turistik ve kültürel pazarın beklentilerine uyum sağlamayı öncelemekte; bu durum da halk danslarının geleneksel bağlamdan koparak farklı sosyo-kültürel işlevler kazanmasına zemin hazırlamaktadır.

Kaya (2024), Seventürk (2024) ve Yaşan (2024) ile yapılan kişisel görüşmelerde dansların eğitimi hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Dansçılar profesyonel olmaları sebebiyle dansların pratiklerini yapabilmekte ve koreografileri çok hızlı bir şekilde öğrenmektedirler. Ayrıca Gürdap (2024), Başol (2024) ve Sumar (2024) ile yapılan görüşmeler neticesinde bu mekânlardaki dansların sahneye taşınma süreçleri incelenmiş ve şu tespitler ortaya çıkmıştır: Dansçılar sahne aldıkları mekâna ve organizasyonun büyüklüğüne göre prova sürelerini düzenlemekte, profesyonel işler için çok uzun saatler çalışmaktadırlar. Sergilenen bu danslar hem Türk halk oyunlarından hem de diğer dans türlerinden oluşabilmektedir. Geleneksel danslar izleyici kitlesinin taleplerine göre değiştirilebilmektedirler. Dansın bazen kendisi, bazen müziği, bazen de tavrı, bazen de tamamı bu değişime maruz kalabilmektedir. Bu durum dansçıların performanslarında da değişikliğe sebep olmaktadır. Gürdap (2024) bu konuyu “sadece dansçı olarak kalmadım, dansçılığımı fazlasıyla geliştirdim ve kendi topluluğumu kurdum. Koreografilerimi kendim hazırlayıp büyük otellerde ve organizasyonlarda çok güzel işler yapabilmekteyim. Doğal olarak bu işlerden iyi para kazanıyorum. Yaptığınız iş ne kadar iyiye o kadar tanınıyor ve talep görüyorsunuz” şeklinde ifade etmiştir.

Ayrıca Kalender (2024) ile gerçekleştirilen kişisel görüşmede, düğün, nişan, sünnet gibi organizasyonların yanı sıra animasyon gösterilerinde Türk halk danslarının modernize edilmiş hallerinin yoğun talep gördüğü belirlenmiştir. “Bizden özellikle halk dansları gösterileri isteyenler oluyor ama bu gösterileri gelen talepler doğrultusunda revize etmek durumunda kalıyoruz. Kostüm, müzik, dansın süresi, organizasyona göre şekilleniyor” (Kalender, 2024).

Gösteri sanatları içerisinde yer alan halk dansları kültürel animasyon hizmetlerindeki çeşitliliğe dahil edilmiş, hatta başrol konumuna gelmiştir.

Halk danslarının ekonomik bir faaliyet alanına dönüşmesinde turizmin etkisi belirleyici olmuştur. Bu dönüşüm süreci ilk olarak İstanbul, Ege ve Akdeniz sahil şeridinde başlamış; zamanla iç turizmin hareketlenmesiyle birlikte Anadolu’nun farklı bölgelerine de yayılmıştır. Özellikle İstanbul, bu dönüşümün başlangıç noktası ve gelişim merkezidir. Tarihsel süreçte Gar Gazinosu, Kervansaray, Balta Limanı, Taşlık Gazinosu ve Galata Kulesi gibi önemli mekânlar, halk dansı gösterilerinin sunulduğu öncü yerler olmuştur. Günümüzde ise bu işlevi, tarihi hamamlar, boğaz turu düzenleyen tekneler, yalılar, saraylar, lüks oteller ve çeşitli eğlence tesisleri üstlenmektedir.

Araştırma kapsamında İstanbul, Antalya ve Bodrum’da yer alan çeşitli otellerde, turistik mekanlarda, yalı davetlerinde ve gemilerde

gerçekleştirilen gösteriler yerinde gözlemlenmiştir. Bu gözlemler, halk danslarının turistik sunum biçimlerinde nasıl yeniden kurgulandığını, sahne estetiği ve izleyici etkileşimi bakımından nasıl farklılaştığını ortaya koymuştur.

Antalya’da bulunan Rixos Downtown Antalya, Regnum Carya Antalya, Calista Luxury Resort, Antalya Sueno Beach Otel, Titanic Deluxe Golf Belek, NG Phaselis Bay, Papillon Belvil Hotel, Concorde De Luxe Resort, Antalya IC Green Palace, Grand Güral Belek, Cornelia De Luxe Belek, Acanthus Cennet Barut Collection, Papillon Ayscha Resort & Spa, Papillon Zeugma Relaxury Hotel, Delphin Palace Lara, Delphin Imperial Lara, Delphin Deluxe, Delphin Be Grand Resort, Delphin Botanik Hotel&Resort, Delphin Diva Hotel, Kaya Palazzo Golf Resort, Vonresort Golden Beach, Kilikya Hotels, Otel Barut Lara Collection, Xanadu Resort Belek, Trendy Lara Hotel, Susesi Luxury Resort , Ela Excellence Resort Belek, Sunu Event Dans Şirketi bünyesi altında Bodrum’da bulunan Rixos Premium Bodrum, Vogue Hotel Torba, Türkbükü Voyage, Sentido Sentido Bellazure, Kefaluka Resort Hotel ve İstanbul’da Fiesta, Pereme, Turyol, Lüfer, Turna Tur, Keyif Style, Sultania, Aşk isimli boğaz turu düzenleyen gemiler, Salim Halim Paşa Yalısı, Esmâ Sultan Yalısı, Adile Sultan Sarayı, Adress Hotel İstanbul, Hyatt Regency İstanbul Ataköy, Sheraton Grand Ataşehir, Conrad İstanbul Bosphorus, Divan Kuruçeşme isimli otellerde yapılan gösteriler incelenmiştir.

Bu mekânlar, özellikle yabancı turistler için halk danslarının sergilendiği popüler alanlara dönüşmüştür. Ancak bu organizasyonlar ekonomik açıdan her kesime eşit katkı sağlamamaktadır. Organizasyonları düzenleyen az sayıda işletme sahibi ciddi kazançlar elde ederken, dansçılar genellikle yalnızca temel yaşam giderlerini karşılayabilecek düzeyde gelir sağlayabilmektedir. Bu durum, halk danslarının turizmle bütünleşmesiyle ortaya çıkan gelir eşitsizliğini ve sektördeki yapısal dengesizlikleri de gözler önüne sermektedir.

Şahin’den (2024) elde edilen bilgilere göre dansçıların çalışma şartlarında ise bir standart bulunmamaktadır. Her grup hatta bazen her dansçı için ayrı bir çalışma düzeni, fiyat anlaşması söz konusudur. Bu da Türk halk danslarının ekonomik boyutunda bir ölçütün sağlanamamasına sebep olmaktadır. Standardizasyon olmaması serbest piyasa ekonomisini doğurmakta bu da hem bir denetim mekanizmasının oluşmasını engellemekte hem de danstaki değişimleri büyük ölçüde etkilemektedir.

Görsel 1. Boğaz turu yapan bir gemide modernize edilmiş kostümleriyle halk danslarını sergileyen bir grup. (Bozkurt, 2022)

İstanbul'da Boğaz turu düzenleyen gemilerde mevsime bağlı olmaksızın Türk geceleri düzenlenmektedir. Düzenlenen bu gecelerin hemen hepsinde halk dansları toplulukları yer almaktadır. Günlük ücret üzerinden sahne alan dansçılar gemi operasyonlarını düzenleyen kişilerle fiyat anlaşması yapmakta ve ortalama 1-1,5 saat sahne almaktadırlar. Boğaz turlarında düzenlenen Türk Gecesi dans gösterilerinin yer aldığı turlar, diğer standart turlara göre daha yüksek bilet fiyatı ile sunulmakta; katılım oranı ise %80'in üzerindedir. Bu gösteriler, turistik paketlerin ayrılmaz parçası hâline gelmiştir.

Bu etkinliklerde sıklıkla kullanılan halk dansları temsilleri izleyicinin ilgisini çekebilecek kostüm, makyaj, dekor gibi sahnede kullanılan yardımcı sanat dallarıyla desteklenmektedir. Hazırlanan koreografilerin çeşitli yörelerin modernize edilmiş hali olmasının yanı sıra daha kolay giyilebilir, esnek ve dikkat çekici kumaşlardan üretilen kostümlere uygun makyaj ve saç tasarımları bulunmaktadır. Modernize edilen kostümlere uygun modernize edilmiş danslar da yaratılmıştır. Bu kostümler ve danslar oldukça ilgi çekmektedir. Türk halk danslarını bu formda izlemek isteyen turist sayısı oldukça yüksektir. Boğaz turu düzenleyen gemiler afişlerle veya anonslarla tur esnasında Türk Gecesi olacağını duyurmaktadır. Gezi esnasında sunulan ikramlar ve yemek menüsü standart olmasına rağmen bu turlara katılmak isteyen turistlerin asıl amacı dans gösterilerini izlemektir. Kıyı turizminin son bulunduğu kış aylarında bile aralıksız turist çekmeye devam eden bu faaliyetler kültür turizmine çok büyük katkı sağlamaktadır. Bu görsel ve içeriksel dönüşümler yalnızca estetik düzeyde kalmamakta; aynı zamanda geleneksel formların sunum biçimini ve sahne düzenini de yeniden şekillendirmektedir. Örneğin geleneksel formu sadece erkekler tarafından icra edilen bir dans kadın dansçılar tarafından da sahnelenebilmektedir. Hatta bazen izleyiciyi şaşırtmak ve ilgi çekmek için erkek kılığında kadın

dansçılar sahne alabilmektedir. Bu değişimler dansa olan ilgiyi arttırmakta ve bir talep yaratmaktadır. Bu da geleneksel dansın sürdürülmesinde çok büyük bir rol oynamaktadır.

Kapital düzenin bir dışlisi konumunda olan insan doğal olarak ekonomik kaygılar gütmekte ve gelir elde edebileceği kaynaklara yönelmektedir. Bu açıdan bakıldığında danslarda yapılan her türlü değişiklik daha anlaşılır olmaktadır. Ancak bazı danslar, kostümler veya icra şekilleri ortaya konulduğu iddia edilen geleneksel danstan çok uzak bir form sergilemektedir. Bu da izleyicinin yanlış bir bilgi edinmesine sebep olmaktadır. Bu köklü dönüşüm süreci, dansların özgün yapısını etkilemiş ve coğrafyaya özgü ifade biçimlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Dansın sunum ve icra biçimlerinde giderek artan standartlaşma eğilimi, yerel farklılıkların özgün niteliklerini gölgede bırakarak kültürel çeşitliliğin zengin dokusuna kısıtlamıştır. Böylece, kuşaklar boyunca aktarılan somut olmayan kültürel mirasın canlı tanıkları olan bu sanatsal ifadeler kısmen veya tamamen anlam kaybına uğrayarak endüstriyel üretim biçimine dahil olmuşlardır. Bu tür büyük değişiklikler dansları tek tipleştirmiş, karakterini, nüanslarını, yöresel tavrını etkilemiş ve bu alandaki kültürel belleğin değişmesine neden olmuştur.

Kolektif kimliğin bir ifadesi olan geleneksel dans formları, yerini sahne performanslarına ve ticari kaygılarla şekillendirilmiş koreografilere terk etmiştir. Bu dönüşüm, bir yandan dansın erişilebilirliğini artırırken, diğer yandan onun özgün bağlamından uzaklaşmasına neden olmuştur. Yeni ve estetik bir form yaratılmaya ve izleyicinin ilgisini çekmeye çalışma dansın var olan formunu ve gelenekselliğini çok büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu süreçte, geleneksel dansların organik yapısı ve toplumsal işlevi, giderek yerini profesyonel gösteri endüstrisinin taleplerine bırakmıştır.

Tüm bu değişimlerin yanı sıra Türk halk danslarının kültür endüstrisine entegrasyonu, bir yandan bu alanda faaliyet gösteren dansçılar, koreograflar, kostüm tasarımcıları ve organizatörler için yeni gelir kaynakları oluştururken yerel kültürün ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılmasına olanak sağlayarak, kültürel diplomasiyi güçlendirir. Bu durum Türkiye'nin yumuşak güç potansiyelini artırır.

Bu değişimlerin en önemli avantajlardan bir diğeri ise yaratıcı platformlar oluşturması ve kültürel sürekliliğin yeni biçimlerde yaşatılmasına katkı sağlamasıdır.

Görsel 2. Boğaz turu yapan bir gemide oryantal dansçısı ve ışıklı sahne kostümü. (Bozkurt, 2022)

Türkiye’de halk danslarını ülke tanıtımı ve ticari bir edinim kazanmak için kullanan ve bu işten gelir elde eden ilk profesyonel topluluk (Dansın Sultanları) Sultans of the Dance isimli topluluktur. Marka değeri yaratan ve oldukça popüler olan bu topluluk ulusal ve uluslararası arenada Türk halk danslarının tanıtımında büyük rol oynamıştır. Bu topluluğun hem dansçı hem eğitmen kadrosunda bulunan Sınar (2024) ile gerçekleştirilen görüşmede Sultans of the Dance isimli topluluktan sonra kurulan dans grupları da incelenmiştir. Murat Uygun ile birlikte Shaman Dans Tiyatrosu’nun, Def Dance Academy’nin de birebir kuruculuğunu üstlenen Sınar, Türk halk danslarının profesyonelleşmesi hakkında önemli bilgiler vermiştir. Bu bilgiler ışığında Türk halk danslarındaki kırılma noktalarından biri olan bu topluluklardaki koreografilerin büyük ilgi gördüğü ve artık Türk halk danslarının bu koreografiler üzerinden talep edildiği belirtilmiştir. Türk halk danslarının geçirdiği bu büyük değişim tekrar popülerleşmesine çok büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca bu talepler doğrultusunda modernize edilmiş Türk halk dansları ortaya çıkmış ve dansların değiştirilmemesine dair büyük tabu yıkılmıştır.

Geleneksel danslarımız, günümüzde kültürel anlamlarının ötesinde, ekonomik değer üretme kapasiteleri doğrultusunda değerlendirilmekte; piyasa koşullarına uygun hâle getirildikleri ölçüde görünürlük ve önem kazanmaktadır. Hatta ritüel inanç çerçevesinde ortaya çıkmış olgular bile günümüzde toplumsal bir amaca hizmet etmektedir. İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesine dahil olan inanç kökenli Mevlevi Sema Törenleri ve Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah herhangi bir denetime tabi

olmadan her mekânda icra edilmektedir. Günümüzde Alevi semahları Cem törenlerinde ve Mevlevi ayinleri de Mevlevi tarikatlarında aktif bir şekilde usulüne uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Ancak inanç merkezli bu danslar, festivallerde, düğünlerde ve turistik eğlencelerde ise fazlasıyla kullanılan bir fenomen haline gelmiştir. Bu törenlerde kullanılan giysiler abartılı ışıklarla bezenmiş, danslar amacının dışında ve fazlasıyla modernize edilerek sergilenmeye başlanmıştır. Öyle ki bu durum karikatürlerde bir mizah aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

(URL-2)

Araştırma kapsamında yapılan analizler neticesinde, Türk halk danslarının turistik sunumlar aracılığıyla geçirdiği dönüşümün çok boyutlu sonuçlar doğurduğu belirlenmiştir. Bu bulgular beş ana tema altında sunulmaktadır:

1. **Gelenekten Ticarete Dönüşüm:** Dans topluluklarının sahnelediği halk danslarının, turistik tüketim anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırıldığı görülmüştür. Yöresel figürler, geleneksel motifler korunmakla birlikte; performanslar kısaltılmış, dansların ritmi hızlandırılmış, sahne dili teatral öğelere dönüştürülmüştür. Bu değişim hem yerli hem yabancı turistin dikkatini çekmeye yönelik bir sunum stratejisinin sonucudur.
2. **Estetik Uyarlamalar:** Gözlemlenen gösterilerde kostüm tasarımlarında modernize edilmiş kumaşlar ve kesimler tercih edilmiş; geleneksel motifler sadece dekoratif unsura indirgenmiştir. Kadın-erkek rolleri, orijinal bağlamın dışında yeniden yorumlanmış; bazı danslarda gelenekte olmayan cinsiyet değişimleri veya görsel etkilerle desteklenen koreografiler yer almıştır.

3. **Ekonomik Faydalar:** Dans gösterilerinin otel etkinlikleri, tekneler ve organizasyonlarda yüksek talep görmesi, dansçılar ve organizatörler için yeni bir gelir kaynağı oluşturmıştır. Ancak bu gelirlerin eşit dağılmadığı; dansçılar açısından çoğu zaman emek sömürüsüne varan bir ücretlendirme politikası izlendiği görüşmelerde sıkça dile getirilmiştir. Dansçılar çoğu zaman güvencesiz, düşük ücretli ve düzensiz koşullarda çalışmakta; bu da sektördeki sürdürülebilirliği tehdit etmektedir.
4. **Kültürel Erozyon:** Katılımcılar ve gözlemler doğrultusunda, halk danslarının kültürel bağlamından kopartılarak sadece görsellik üzerinden sunulması, geleneksel bilginin ve yerel kimliğin silikleşmesine neden olmaktadır. Dansın orijinal anlamı ve bağlamı zayıflarken, izleyicinin aldığı mesaj daha çok eğlence ve egzotizm üzerinden şekillenmektedir.
5. **Turizmde Kimlik İnşası:** Halk danslarının sahnelenme biçimi, Türkiye'nin kültürel kimliğinin dışa dönük temsili açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu temsiller, yerel halkın kültürel aidiyetinden çok, turistin beklentilerine göre şekillenmektedir. Bu da "ihracatlık kültür" üretimiyle sonuçlanmakta; kültür, performansa indirgenerek anlamından uzaklaşmaktadır.

Tüm bu bulgular, kültürel süreklilik ile ekonomik kazanç arasında hassas bir denge kurulması gerektiğini göstermektedir. Turizm, halk danslarının görünürlüğünü artıran bir alan olmakla birlikte; bu süreç iyi yönlendirilmediğinde kültürel erozyon riskini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, kültürel politikaların yeniden gözden geçirilmesi; denetim mekanizmalarının ve etik standartların oluşturulması hem ekonomik faydanın hem de kültürel mirasın sürdürülebilirliği için kritik önemdedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Elde edilen veriler, halk danslarının turistik biçimde sunulmasının hem kültürel kimlikte dönüşüme yol açtığını hem de yaratıcı ekonomi içinde anlamlı bir gelir kalemi oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum, kültürel unsurların turizmle entegrasyonunda dikkatli bir planlamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Halk dansları, kültür turizmi açısından benzersiz bir değere sahiptir. Doğru biçimde kurgulanmış gösteriler, bir ülkenin kültürel zenginliğini tanıtmakla kalmaz; yerel ekonomiyi destekler ve kültürel sürekliliği güçlendirir. Ancak bu sürecin etik ve estetik sorumluluklarla yürütülmesi zorunludur. Bu nedenle halk danslarının turizmdeki kullanımı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel bir sorumluluk olarak değerlendirilmelidir. Günümüzün küreselleşen ortamında, yalnızca siyasi stratejiler değil; kültürel alanlarda bütüncül ve sürdürülebilir politikalar geliştirmek de kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir.

“Topluluk üyeleri hem anlık hem de uzun vadeli çıkarların peşinde koşarken, temsili durumu kabul edebilir, uyum sağlayabilir, değiştirebilir, direnebilir veya alt üst edebilir. Bu çıkarlar arasında ekonomik ilerleme, yeni pazarlara erişim, topluluklarının teşviki, sosyal prestij, geleneklerin sürdürülmesi veya zararlı görülen politikaların değiştirilmesi yer alabilir.” (Baron, 2010:63-91). Bu bağlamda kültür turizmi, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil; kültürel öğelerin tanıtılması, aktarılması ve yaşatılması için stratejik bir araçtır. Doğru planlanmış kültür politikaları sayesinde yerel kültür unsurları korunabilir, yeniden yorumlanabilir ve sürdürülebilir hale getirilebilir. Aksi halde toplumun canlı belleğini oluşturan bu öğeler zamanla anlamını yitirir. Bu nedenle kültür politikalarının temel hedefi, kültürel mirasın hem korunmasını hem de güncel bağlamlarda yaşatılmasını sağlamaktır.

Küreselleşme süreci, toplumların kültürel yapılarında derin değişimlere yol açmakta; geleneksel öğeler yeni normlar karşısında dönüşmektedir. Ancak bu değişim, kültürel değerlerin bütünüyle kaybı anlamına gelmemelidir. Kültürel öğelerin turizm yoluyla görünür hale getirilmesi, hem yerel topluluklarda aidiyet duygusunu güçlendirir hem de kültürün kuşaklar arası aktarımını sağlar. Bu nedenle kültür politikalarının merkezinde kültür turizminin yer alması, kültürel sürdürülebilirlik açısından oldukça önemlidir.

Turizmin gelişim süreci çoğu zaman ekonomik getiriler üzerinden değerlendirilmekte, kültürel ve sosyal boyutlar geri planda kalmaktadır. Oysa bu yaklaşım uzun vadede kültürel mirasın zarar görmesine neden olabilir. Kültür turizmi, yalnızca bir bölgenin geçmişini değil, aynı zamanda güncel değerlerini ve geleceğe yönelik vizyonunu da yansıtır. Eğer bu süreçte kültürel unsurlar yalnızca ticari birer meta olarak ele alınırsa, toplumsal kimlik ve bellek ciddi biçimde zedelenebilir.

Kültürel değerlerin korunması aynı zamanda onları çağın ruhuna uygun biçimde yeniden sunma sorumluluğunu da içerir. Bu nedenle topluluklar, kültürel miraslarını günümüz koşullarına uyarlarken özgünlüğü korumalı ve yerel toplulukların değerlerini gözetmelidir. Talep görmeyen kültürel öğeler unutulurken, özgün kimliğini koruyan ve yenilikçi biçimde sunulan formlar hem yerel aidiyeti pekiştirir hem de turist ilgisini artırarak kültürel sürdürülebilirliği güçlendirir.

Türk halk dansları bu bağlamda kültür endüstrileri ve ekonomisi açısından çok boyutlu bir değere sahiptir. Doğru politikalarla hem ekonomik kalkınmaya katkı sağlayabilir hem de kültürel mirasın aktarımını güvence altına alabilir. Bu nedenle halk dansları yalnızca ticarî bir gösteri olarak değil, aynı zamanda ulusal kimliğin temsilcisi olarak görülmelidir. Bu amaçla sürdürülebilir turizm politikaları benimsenmeli; dansçıların haklarını koruyan, emek sömürsünü önleyen ve yerel katılımı teşvik eden bir kültür turizmi modeli oluşturulmalıdır. Bu modelin Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde uygulanması gereklidir.

Japonya’da 1966’da kurulan Ulusal Tiyatro, geleneksel performansların korunmasını destekleyen yasal düzenlemelere öncülük etmiştir. “Yasa, halkın günlük yaşamındaki geçişleri anlamak için vazgeçilmez unsurları ve tarihî ya da sanatsal değer taşıyan performansları koruma altına almıştır. Revizyonla, halk gösteri sanatları ‘somut olmayan kültürel varlıklar’ olarak tanımlanmış, profesyonel sahne performanslarıyla halk temelli gösteriler arasında ayırım yapılmıştır.” (Konagaya, 2020:45-66). Böylece hem geleneksel hem modern performans biçimlerinin desteklenmesi sağlanmıştır.

Türkiye’de ise halk danslarını denetleyen ve destekleyen özel bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Halk dansları, çoğu zaman kültürel bağlamından koparak ticari bir gösteri niteliği kazanmaktadır. Bu nedenle Japonya’daki örneğe benzer şekilde, halk danslarını koruyan, yönlendiren ve turizmdeki sunum biçimlerini denetleyen bir yasal çerçevenin oluşturulması önem taşımaktadır. “Sosyal sistemin sürekliliği, örf, âdet, gelenek ve görenek gibi sosyal normların varlığını sürdürmesine bağlıdır. Kolektif bellekte kodlanan kültürel değerler, yaşatıldıkları sosyal yapı içinde anlam kazanarak sürekliliği sağlar.” (Eker, 2017:52). Bu doğrultuda hem geleneksel olanı koruyup hem kültür endüstrisi içinde yaşatacak bir denetim mekanizması gereklidir.

Kültürel öğelerin küresel ölçekte sunulabilir hale getirilmesi, derin bir bilgi birikimi ve alan uzmanlığı gerektirir. Bu amaçla halk danslarının çağdaş sahneye uyarlanmasında halkbilimciler, koreograflar, müzisyenler, kostüm tasarımcıları, makyaj uzmanları gibi farklı disiplinlerden uzmanların iş birliği yapması önemlidir. Halk dansları eğitimi veren kurumlarda kültür ekonomisi, sürdürülebilirlik ve yaratıcı endüstri temelli derslerin yer alması hem yenilikçi hem de özgün bir formun gelişmesini sağlayacaktır. Ayrıca, halk danslarının turistik içeriklerde sahnelenmesine yönelik yasal düzenlemeler oluşturulmalı ve ilgili kurumlar denetim sorumluluğunu üstlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2003). Kültür endüstrisini yeniden düşünürken. (çev.: Bülent O. Doğan), *Cogito* 36, 76-83.
- Baron, R. (2010). Sins of objectification? agency, mediation, and community cultural self-determination in public folklore and cultural tourism programming, *The Journal of American Folklore*, 123(487), 63-91.
- Bozkurt, F. (2023). *Geleneksel dansın ticarileşmesi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Du Cros, H. (2001). A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism. *International Journal of Tourism Research*, 3, 165-170.
- Eker, G. Ö. (2017). Mizah, Tanrı’dan bir armağan mı yoksa şeytanın getirdiği bir ceza yöntemi mi? Sosyal normların cezalandırma yaptırımı boyutunda ‘sosyal ceza olarak gülme. *folklor/edebiyat*, 23(92), 49-62.

- Fidan, S. (2017). *Âşıklık geleneği ve medya endüstrisi-geleneksel müziğin medyadaki serüveni*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Konagaya, H. (2020) Heritage production in national and global cultural policies folkloristics, politics, and cultural economy in Ryukyua /Okinawa Performance. *Asian Ethnology*, 79(1), 45-66.
- Nye, J. S. (2020). *Yumuşak güç*. (çev.: Rayhan İnan Aydın), 3. Basım, Ankara: BB101 Yayınları.
- Özdemir, N. (2009). Kültür ekonomisi ve endüstrileri ile kültürel miras yönetimi ilişkisi. *Millî Folklor*, 84, 73-86.
- Özdemir, N. (2012). *Kültür ekonomisi ve yönetimi – seçki*. Ankara: Hacettepe Yayınları.
- Özdemir, N. (2019). Kuşaklararasılık ve kültürel değişme. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 125 – 149.
- Uçkan, Ö. (2009) Kent ekonomisi, kümelenme stratejileri ve kültür endüstrileri: Politika gerekleri. *Avrupa ve Türkiye’de Kültür Politikaları Kongresi*. İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://www.unwto.org/> (Erişim: 12.09.2024)

URL-2: Sarıkaya Umut (2020) https://www.instagram.com/umutsarikayaunofficial/?hl=tr_ (Erişim: 22.09.2024)

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Salim Sınar, İstanbul 1974, Üniversite Mezunu, Öğretim Görevlisi-Koreograf-Organizatör. (Görüşme: 02.01.2024)
- KK-2: Ateş Beytullah Özer, Adıyaman 1994, Üniversite Mezunu, Dansçı-Koreograf. (Görüşme: 26.09.2023)
- KK-3: Seda Gürdap, İstanbul 1988, Yüksek Lisans Mezunu, Dansçı-Koreograf. (Görüşme: 01.04.2024)
- KK-4: Ceren Gülseven Şahin, Sivas 1996, Üniversite Öğrencisi, Dansçı (Görüşme: 03.03.2024)
- KK-5: Dilara Sumar, Edirne 2002, Üniversite Öğrencisi, Dansçı (Görüşme: 08.04.2024)
- KK-6: Dilara Başol, İstanbul 2001, Üniversite Öğrencisi, Dansçı (Görüşme: 08.04.2024)
- KK-7: Emirhan Kaya, İstanbul 1997, Üniversite Öğrencisi, Dansçı, (Görüşme: 14.04.2024)
- KK-8: Muratcan Yaşan, İzmir 2003, Üniversite Öğrencisi, Dansçı (Görüşme: 26.04.2024)
- KK-9: Emircan Kalender, Giresun 2001, Üniversite Öğrencisi, Dansçı, Organizatör (Görüşme: 17.05.2024)
- KK-10: Doğuş Seventürk, İstanbul 2001, Üniversite Öğrencisi, Dansçı (Görüşme: 19.05.2024)

Görsel Kaynaklar

Bozkurt, Funda (2022) Kişisel arşiv, İstanbul.

Extended Summary

With the rise of globalization and the development of the cultural economy, cultural tourism has rapidly grown into a major global sector. This transformation has positioned Turkish folk dances as significant cultural representations and economic assets within the tourism industry. The frequent use of folk dances in touristic performances has led to their detachment from traditional contexts and the acquisition of new forms and functions. This study aims to analyze how Turkish folk dances are commercialized within the framework of cultural industries and cultural economy, how this commercialization shapes their touristic presentation, and what implications it carries for cultural sustainability and economic outcomes. The main research question is defined as follows: How are Turkish folk dances reshaped within touristic settings, and what kind of tension emerges between cultural identity and economic gain throughout this transformation? In this regard, the study seeks to explain the formal and contextual changes in folk dances and to evaluate the opportunities and threats that arise from this process.

The concept of the cultural industry, introduced by Adorno and Horkheimer within the framework of the commodification of cultural production, refers to the restructuring of cultural elements for economic purposes. The historical development of folk dances in Turkey became institutionalized during the Republican period through national cultural policies, with organizations such as the People's Houses, the National Folklore Institute, and the State Folk Dance Ensemble contributing significantly to this process. The establishment of the Sultans of the Dance group in 1999 marked a turning point in the professional staging of folk dances. Academic studies indicate that when folk dances merge with tourism, they undergo transformation: figures become faster, visibility becomes more prominent, and staging practice acquires a more theatrical structure. However, scholars also highlight the risks of cultural erosion, homogenization, and loss of context. By supporting these theoretical discussions with recent field data, the present study fills an important gap in the literature.

The research was designed using a qualitative approach, and dance groups performing in Istanbul, Antalya, and Bodrum were selected as the sample. Field observations were conducted between 2023 and 2024 in hotels, cruise boats, event venues, and historical mansions where performances take place. Data were collected through document analysis (brochures, social media content, performance videos), participant observation, and semi-structured interviews with dancers, choreographers, and organizers. The obtained data were analyzed using thematic analysis. Through themes such as costume, choreography, music, stage aesthetics, and audience engagement, the formal and contextual transformation of touristic performances was systematically examined.

Findings indicate that folk dances are reproduced within tourism settings and that this process creates five major transformations. First, dances have been commercialized; movements are accelerated, durations are shortened, and theatrical elements are heightened. Second, costumes and music have been modernized, adapting traditional structures to a more visually striking stage aesthetic. Third, dance performances have generated a new field of economic activity, yet a clear inequality in income distribution has emerged. Fourth, risks of losing cultural context and authenticity have been observed, with traditional styles replaced by formats shaped according to tourist expectations. Lastly, folk dances have become an important component of Turkey's cultural image in international tourism.

In conclusion, although folk dances offer significant economic opportunities within the tourism sector, the study demonstrates that careful management is required to ensure cultural sustainability. Strengthening cultural policies, establishing ethical standards, and developing regulatory mechanisms are essential not only for protecting cultural heritage but also for maintaining the economic value generated through these performances.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Etik Kurul Belgesi 17.04.2023 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonundan alınmıştır. Sayı: E-35853172-300-00002805438./*The Ethics Committee Certificate was obtained from the Hacettepe University Senate Ethics Commission on April 17, 2023. Number: E-35853172-300-00002805438.*

Finansman/Funding: Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./*No support was received from any institution or organization for this article.*

Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI: Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır./*GenAI was not used in this article.*

Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledgment: I would like to express my sincere gratitude to the esteemed Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR, who provided invaluable information, guidance, and support throughout every stage of this study./*I would like to express my sincere gratitude to the esteemed Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR, who provided invaluable information, guidance, and support throughout every stage of this study.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Author's Note: Bu makale, Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı için hazırlanan *"Kültür Endüstrileri ve Ekonomisi Çerçevesinde Türk Halk Danslarının İncelenmesi"* isimli doktora tezinden üretilmiştir./ *This article is derived from the doctoral thesis titled "The Study of Turkish Folk Dances within the Framework of Cultural Industries and Economics," prepared under the supervision of Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR for the Department of Turkish Folklore at the Institute of Social Sciences, Hacettepe University.*

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Makale birinci yazar tarafından oluşturulmuştur. İkinci yazar makaleye fikri ve yöntemsel katkıda bulunmuş, son okumaları yapmıştır./ *The article was written by the first author. The second author contributed ideas and methodology to the article and performed the final proofreading.*